

Aluksi

”Täällä vaan leikitään” lienee eräs huonoimpia sanontojamme. Sillä viestitään, että leikkiminen ei ole tärkeää tai edes suotavaa. Tämä lause sanotaan usein, kun puhuja tarkoittaa, että työtä pitäisi tehdä vakavalla mielellä. Sanonta pohjautunee maatalouskulttuurin aikaan, jolloin työ oli raskasta ja sitä oli paljon. Raatamisesta saattoi riippua eloonjääminen yli talven. Nyt elämme toisessa maailmassa ja toisenlaisen työ- ja tietokäsityksen aikaa.

Koulussa herättää opettajahuoneen intohimoja helposti hiukan sama asetelma. Seuraavista lauseista jokainen kai tunnistaa jotain tuttua:

- Pitääkö koulussa olla vaan hauskaa?
- En minä mikään huvimestari ole.
- Tämä menee nyt ihan sirkusteluksi.

Vastaparina näille leikkimistä negatiivisena ilmiönä pitävälle sanonnoille meillä on kielessämme loistava ilmaus, kun tarkoitetaan, että työ sujuu hyvin ja on mielekästä: *Työ sujui leikiten*. Miten hieno ajatus! Nämä toisilleen kovin vastakkaiset ilmaukset kielessämme ilmaisuna työstä kertovat, miten suhde työhön on aina ollut varsinkin meidän pohjoisissa, ankarissa oloissamme, kaksijakoinen.

Ihmiset ovat kyllä luonnostaan ymmärtäneet, että helpoiten oppii ja työ sujuu, kun sen tekijöillä on hauskaa. Toisaalta on ollut paljon työtä, joka ei ole ollut lainkaan hauskaa, ja se on kuitenkin pitänyt tehdä. Koulussa tehtävään työhön, oppimiseen, on siirtynyt mielestämme samanlaista jännitettä. Kansainvälisissä vertailuissa on voitu havaita,

että kouluviihtyvyydessä emme ole menestyneet niin hyvin kuin oppimistuloksissa.

Useissa töissä tarvitaan nyt luovuutta, joka vapautuu oletettavasti parhaiten rentoutuneessa tilassa, silloin kun työ on leikinomaista, mukavaa. Työn kuva on muuttumassa välttämättömästä raatamisesta elämän tärkeäksi laatutekijäksi. On todettu, että nuoret hakeutuvat yhä enemmän opintoihin ja työelämään kriteerinään työn sisältö, mielekyys. Miten kouluissa on vastattu muuttuvaan kulttuuriin? Miten saadaan tasapainoon harjoittelun ja uuden oppimisen riemun suhde? Monille opettajille haasteellisuudessaan tuttu pulma.

Ilo on elämän eliksiiri. Kun olemme iloisia, kaikki sujuu kuin tanssi tai kuin leikki vain. Ja samalla voimaannumme. Ilosta. Lapsuudesta hyvin suuri osa vietetään koulussa. On varsin merkityksellistä, millainen rooli ilolle siellä annetaan.

Ilo luo myös rauhaa. Tämä on hyvä muistaa, kun puhumme työrauhasta ja siihen liittyvistä kestävästä ratkaisusta. Kun olen iloinen, viihdyn, enkä tarvitse erityisiä toimenpiteitä työskentelyrauhalleni. Voidaan puhua työn ilosta, siitä, että toiminta itsessään on kiinnostavaa ja palkitsee. Ilo ei viihdy yksipuolisen hiljaisuuden pedagogiikassa, jossa työrauha tuodaan ulkonaisilla menetelmillä.

On vaadittu iloa takaisin kouluun. Vaatimus on aiheellinen, vaikka heti esiin nousee kysymys: onko se joskus siellä ollut? Monesti kun puhutaan kouluviihtyvyydestä, asia saatetaan kyseenalaistaa: eihän koulussa pidäkään viihtyä. Siellä pitää oppia. Tähän vastaamme: juuri oppimisen vuoksi koulussa pitää myös viihtyä. Kiinnostus ei idä ilottomassa maaperässä, se vaatii kuohkean, elämää pursuavan mullan.

Joskus on sanottu, että on vain kaksi kestävästä perintöä, jotka kannattaa toivoa pystyvänsä antamaan lapsilleen: juuret ja siivet. Tässä voi-

si nähdä kasvatuksen päämäärän tai juhlallisemminkin koko sivistysperinnön siirtämisen sisällön. Yleensä sivistyksen juurien hoitamisesta on huolehdittu maassamme hyvin: olemme opiskelleet varsin tunnollisesti tiedollista traditiotamme, niin hyvin, että sitä on ihan kansainvälisestikin tultu ihmettelemään. Mutta miten on siipien laita? Viihtyykö lapsi ja nuori koulussa, saako hän sieltä iloa elämäänsä? Kasvaako siellä mielikuvitus ja luovuus? Opimmeko asettumaan toisen ihmisen asemaan, mikä on kaiken vuorovaikutus- ja rauhankasvatuksen perusta? Opimme puhumaan, mutta opimmeko kuuntelemaan, siis todella, syvemmin? Säilyykö kiinnostus ja innostus maailmaa kohtaan, vai viekö tiedon määrä kyllästymiseen ja pois laadusta?

Oikeastaan juuret viittaavat menneeseen ja siivet tulevaan. Siipien kantaminen toki edellyttää myös historiallisuutta, oman historian tiedostamista, mutta sille merkityksellisiä ovat myös ne kyvyt, niiden kykyjen kurtuminen, jotka vievät meitä tulevaisuuteen. Voitaisiin puhua sydämen sivistyksestä; siitä, että sivistys ei ole vain pään asia vaan yhtä lailla sydämen ja käden. Mukana on aina oltava myös tunne ja tahto, toiminta oikeaksi katsomiensa asioiden puolesta.

Tarkoituksemme on kuvata kokonaisvaltaisesti aikaamme sopivaa, hyvää koulua, joka rakentuisi tulevaisuuden tarpeiden pohjalta, tulevaisuuden näkemisen vaikeudesta tietoisena. Pyrkimyksemme on ankkuroida tämä visio pysyvien arvojen ja pedagogiikan tradition asettamiin lähtökohtiin ja vaatimuksiin.

Perustanamme on työuran aikana tapahtunut omaehtoinen pedagoginen kehittäminen, muuttunut toimintaympäristö ja ajankohtaiset pedagogiset virtaukset. Kasvatusajattelun traditiosta on tarkoitus ammentaa tuli, jättää tuhka silleen. Käytännön miesten lähtökohdasta harrastamme teorian ja käytännön vuoropuhelua viittaamalla kasva-

tusajattelumme pioneereihin ja myös tämän hetken tutkijoihin, jotka kirkasnäköisesti ovat tuoneet esille persoonallisia avauksia nykypäivän kasvatukseen.

Tapamme tarkastella koulun tilannetta on kriittinen, mutta ei sillä tavalla, ettemmekö näkisi suomalaisen koulun vahvuuksia. Yritämme katsoa, mitä on koulujemme mainioiden Pisa-tulosten takana ja miten niistä edetään kohti vieläkin parempaa koulua. Mainiot Pisa-tulokset ei estä meitä näkemästä, että muuallakin tehdään paremman koulun suuntaan tärkeitä avauksia. Steinerkasvatus-lehden haastattelussa CIMOn johtaja Pasi Sahlberg totesi, että steinerkoulussa on niitä piirteitä, joita meidän tulee tulevaisuuden koululta odottaa ja toivoa (Jantunen 2012). Esimerkiksi freinetpedagogiikasta ja Freiren vapauspedagogiikasta olemme myös ammentaneet sytykettä tähän kirjaan. Olemme pyrkineet näkemään asioita avoimin silmin ja avarasti. Ensi sijassa näkökulmamme on kuitenkin asioiden tarkastelu peruskouluopettajien viitekehuksesta pyrkien etsimään hyviä käytännön esimerkkejä eri suunnista.

Kirjamme tärkein lähtökohta avautuu kuitenkin tulevaisuudesta käsin: millaista on sellainen kasvatus, joka pystyy kasvattamaan lapsista ja nuorista itseohjautuvia, tasapainoisia ja yhteistyötaitoisia ihmisiä tulevaisuuden todellisuus huomioon ottaen. On selvää, että enemmän kuin tiedolla kuormattuja aaseja, tarvitsemme tulevaisuuden ongelmia ratkomaan juuri itsenäisiä, mutta yhteistyöhön suuntautuvia ihmisiä, jotka osaavat nähdä sydämellään. Osaavat nähdä, mikä on ihmisen hyvä.

Tarkoituksemme on avata ovia elävän ja iloisen oppimisen koululle, jossa ihmisen kasvattaminen ihmisenä, ihmisarvoista elämää ajatellen, olisi toiminnan keskiössä. Ihminen on tässä lähtökohdassa katsottava kokonaisuudeksi: ajattelevaksi, tuntevaksi ja toimivaksi olennoksi; mitään näistä ei saa jättää silleen.

”Läheltä ei näe kunnolla” on vanha viisaus. Joidenkin asioiden merkityksen havaitsee vasta, kun lähtee kauas pois ja palatessaan hieman yllättyneenä näkee asian selvästi ja kirkkaasti. Joskus tuntuu, että myös sisäisillä matkoilla on juuri tämä vaikutus: kun annan asian muhia alitajunnassa ja teen välillä jotain aivan muuta, huomaan asiaan palatessani löytäväni siihen uusia näkökulmia, uusia tapoja hahmottaa. Myös teoria saattaa olla tällainen asioiden kirkastaja: siirryn tavallaan reaaliajasta idealismin ajattomuuteen ja palatessani olen ideoita rikkaampi.

Tämän kirjan tekijöinä meillä on ollut mahdollisuus etäisyyden ottamiseen sen kautta, että olemme molemmat vastikään siirtyneet eläkkeelle ja meille ainakin periaatteessa on tarjoutunut aikaa ihmettelemiseen ja uudella tavalla katsomiseen. Kirjan voisi nähdä myös hahmotelmana siitä, mikä meidän mielestämme tässä koulun toiminnassa on keskeistä ja mikä vähemmän keskeistä. Mitä kokemus on meille opettanut, ja millainen kasvatustiede tai -oppi voisi olla koululle ja opettajalle hyödyksi ja avuksi työssä? Toivomme, että kirja voi olla myös lukijalle juuri tuollainen virkistävä matka, jonka jälkeen hän näkisi asioita hieman uudesta näkövinkkelistä, tai ainakin niin, että joitakin kysymyksiä heräsi.

Kirjaa on työstetty todellakin yhteistyönä. Pyrimme keskustelevuuteen, oman dialogimme välittämiseen lukijalle. Käymämme keskustelut olivat niin laajoja, ettei niitä sellaisenaan ollut mahdollista kirjassa esittää, mutta ehkä sieltä nousee dialogin henki, jonka haluamme tässä kirjassa välittyvän. Haluamme myös erityisesti kiittää luokanopettaja Kai Bruunia, joka ystävällisesti on lukenut käsikirjoitusta pitkin matkaa antaen hyviä huomautuksia ja ehdotuksia.